

Een nieuw pleidooi voor *laisser-faire*?

Er zit verandering in de lucht. Er ontwikkelt zich langzaam maar zeker een nieuwe houding tegenover de staat. De tijd ligt nog niet zover achter ons, waarin vrijwel ieder probleem beantwoord kon worden met ten minste intensivering van bestaand overheidsbeleid en waar nodig ontwikkeling van nieuw overheidsbeleid. Nu blijkt plotseling dat de overheid, en het overheidsapparaat zelf, beschouwd worden als belangrijk element in ons basisprobleem: de stagnerende economie. In mijn vorige column 1) wees ik reeds op het falen van de verzorgingsstaat op het moment dat we er het meest behoefte aan hebben. In plaats van de beloofde stabiliserende is er veeleer sprake van een destabiliserende werking. De op overtuigingen, ontleend aan rechtvaardigheid en solidariteit, maar ook op gezonde economische redeneringen gebaseerde redelijk hoge uitkeringen blijken immers onbetaalbaar.

Dit economisch falen leidt tot een breder gerichte herbezinning. Met name komen aan de orde: de doelmatigheid van het functioneren van het overheidsapparaat en de bedreiging van de z.g. intermediaire structuren tussen staat en burger, door een al te uitbundig functionerend overheidsapparaat. De twee samenvattend kan men stellen, dat de overheid activiteiten van zulke intermediaire structuren overneemt, of zulke structuren onderhorig maakt zonder in staat te zijn dergelijke activiteiten zelf op doelmatige wijze uit te voeren.

Dit klinkt nogal abstract, maar voorbeelden zijn gemakkelijk te vinden. De loonpolitiek is een aardig voorbeeld. In het parlement leeft nogal wat wantrouwen ten opzichte van de resultaten van vrij loonoverleg. En men kan er niet omheen: tussen 1973 en 1979 moge het tempo der loonstijging wat zijn afgezwakt, het zou goed geweest zijn, indien er nog meer gematigd was. Maar het corrigerend overheidsoptreden werkt verstarring in de hand. Bovendien ontmoedigt de dreiging met ingrijpen de zelfstandige neiging tot matiging. Het optreden van de overheid verzwakt de intermediaire structuren.

Beide genoemde elementen zijn in dit voorbeeld te herkennen: de overheidsbu-

reaucratie kan niet zo doelmatig werken als de daarvoor opgerichte organisaties die betrokkenen en het functioneren van de intermediaire structuren worden gefrustreerd door het vervangende of corrigerende optreden.

Het meest sprekende voorbeeld van een „intermediaire structuur” wordt uiteraard gevormd door het particuliere bedrijfsleven. Het aantrekkelijke van de ondernemingswijze produktie als economisch stelsel, maar ook als politiek arrangement, is nu eenmaal dat een omvangrijke en belangrijke activiteit als de produktie onafhankelijk van de overheid functioneert. Dit beperkt de overheidsbureaucratie, terwijl het marktsysteem nu éénmaal op efficiënte wijze de belangen van consumenten en van producenten met elkaar verzoent.

De vrijwel exclusieve combinatie van een redelijk functionerende politieke democratie en ondernemingswijze produktie heeft ongetwijfeld te maken met de zelfstandigheid van een belangrijke functie in de samenleving ten opzichte van de staat. Er zijn wél voorbeelden van vrije ondernemingen bij een stelsel van politieke dictatuur, maar staats-economie komt eigenlijk niet voor zonder een vorm van dictatuur. Parlementaire democratie laat zich blijkbaar gemakkelijker realiseren bij een beperkte dan bij een minder beperkte staatsopvatting.

Op velerlei wijze hebben regeringen van landen met een ondernemingswijze produktie getracht die produktie bij te sturen en zodoende het bestaan van particuliere ondernemingen te verenigen met de verantwoordelijkheid voor werkgelegenheid, groei en levensstandaard, die men nu eenmaal een moderne overheid toeschrijft. Het resultaat van dit ingrijpen leek niet zo slecht. Blijmoedig schreven politici en ambtelijke koppen de ongekende hoogconjunctuur van 1950-1973 op het conto van het eigen beleid. Maar nu het werkelijk misgaat, blijkt de effectiviteit ervan gering. Was de internationale hoogconjunctuur wellicht zo'n sterke stimulans van elke nationale economie, dat het beleid daar niet zoveel aan kon bederven? Geleide of niet geleide loonpolitiek; indicatieve planning

of niet; een genationaliseerde sector of geen nationalisaties; in de groeicijfers was dat allemaal nauwelijks te herkennen.

De depressie gaf aanleiding tot intensivering en vernieuwing van het beleid. Maar net zoals in de gouden jaren zestig alles goed uitwerkte is het resultaat thans gering. „De overheid heeft in de loop der jaren vele maatregelen genomen die een verstikkende (er staat „verstikkende”) werking had op de werking van het marktmechanisme”, zegt J. E. Andriessen ondankbaar 2).

Een nieuw pleidooi voor *laisser-faire*? Dat nieuwe pleidooi wordt inderdaad gehoord. Deregulering en privatisering, versterking van marktwerking ook wanneer dat denivellering en verlaging van uitkeringen inhoudt. Dezelfde tegenstroom wendt zich af van het macro-beleid. In de discussie tussen Schouten en Van der Zwan komt bij de laatste duidelijk de afkeer tot uiting voor globale, alle lonen en dus alle ondernemingen betreffende ingrepen, waar de structurele en conjuncturele problemen nu eenmaal op verschillende wijze tot uiting komen in verschillende bedrijfstakken en ondernemingen. Het pleidooi van J. E. Andriessen om de hele WIR maar af te schaffen in ruil voor een algehele verlaging der vennootschapsbelasting wordt door hem zelf ook gemobiliseerd. Ik citeer: „De Heer Andriessen weet het ook niet exact, maar is van mening dat er in Den Haag veel te veel macro-economisch gedacht wordt en te weinig micro-economisch”. Ook de werkgeversorganisaties houden zich z.i. te veel bezig met het macro-economische gebeuren en te weinig met de directe belangen van de individuele ondernemer.

Een nieuw en niet te verwaarlozen pleidooi voor *laisser-faire*. Maar het lijkt van belang er een aantekening bij te maken. Alle klachten komen neer op de twee belangrijke punten: een maatschappij waarin de intermediaire structuren geen ruimte krijgen verstart en een staat die te veel wil verbureaucratiseert. Op die twee punten behoort de noodzakelijke herbezinning op, en herevaluatie van het beleid zich te richten.

Weinigen zullen zover gaan hieruit de conclusie te trekken dat we terug moeten naar volledige *laisser-faire*. De verzorgingsstaat wordt gestroomlijnd, het economisch beleid is toe aan een grondige revisie, maar het lijkt mij onwaarschijnlijk dat dit zou moeten uitlopen op het „terug naar af”, waarvoor Amerikaanse economen vaak pleiten.

1) Markt of regulering, *ESB*, 13 oktober 1982.
2) *Financieel Dagblad*, 18 en 20 december 1982.